

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**ITINERARI[I] || ITALIAE || RERVMQ. ROMANARVM || LIBRI
TRES ||**

Schottus, Franciscus

Antverpiae, 1600

Portvs Antiqvi Pvteolani descriptio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70633)

aut peritissimo duce. Aquarum igitur dulcium copiam abundantem in litore, & illo maritimo tractu cultissimo maximis impensis Romanos olim congeffisse cognoscimus: quibus quod natura negavit, labor & industria semper & ubique suppeditarunt. Inscia veteris historiae plebecula per vsus ignorantiam hæc similiaque ædificia nominibus ridiculis insigniuit; *piscinas mirabiles, centum cellas, & cryptas Traconarias* appellando. Nec minore macularunt ineptia fontium, thermarum, & hypocaustorum nomina: quæ inter Puteolos, Misenum & Cumas varij generis ac medicaminis efficacissimi aduersus morbos quoscunque numero vltra quadraginta reperiuntur. Ceterum nostri nunc non est instituti, singulatim hæc omnia persequi, cum Leander Albertus, & alij à me prius adducti, quæ rara, & visu digna in iis locis reperiuntur, locupletissimè iam dudum explicarint. Ad quos auidum huius cognitionis lectorem remittere satius videretur.

PORTVS ANTIQVI PVTEOLANI
descriptio.

DEtinent hic peregrinum spectatorem non immeritò tanta rerum miracula passim occurrentia. Nam exeuntibus ad litus, apparent à longè tanquam alti in vndis tumuli, vel colles aliqui Gigantea *veteris portus* opera: pilæ nimirum vastissimæ tredecim turrium quadratarum instar è mari exurgentes, fornicibus densissimis connexæ pontis in formam quondam omnes quæ fuerunt. Nunc verò tempestatibus, atque vetustate structuræ tam stupendæ soliditas diuulsa est; & cōcamerationes collapsæ multis in locis pilas ab inuicem seperarunt, vt ab vna in aliam non pateat transitus. Vniuersum opus
late

lateritium est, testudinesque spissas ac fornicatas è lateribus coctis in quadrum bipedalis latitudinis citius credere est terræmotuum, quam fluctuum vehementes impetus dissoluisse. Latissimi pontis forma procurrisse constat in mare, & circumflectendo se nonnihil arcus in modum, litus atque Auernum respexisse; atque ita defendisse portum aduersus tempestates & æstus aperti maris: cuius impetum periculosum spissitudo pilarum facile coërebat. Fornicibus idcirco concavum ac peruium opus antiquitas fecisse videtur, vt fluxu atque refluxu continuo limum expurgarent vndæ marinæ; quem riui & aquæ pluuias è continenti & vicinis collibus defluentes in portum ingerunt: qui alioquin congestus ibidem, annorum paucorum interuallo profunditatem illius adimpleret, nisi per meatus vndæ inter pilas ingruentes limum ac terram è solido maris fundo discuterent, & euerrere. Quod sanè vitium in Neapolitano portu, & in multis aliis aggere continuo septis nunc primum agnoscitur. *Molem Puteolanam* à magnitudine vocat Suetonius Tranquillus in vita Caligulæ, qua per maris sinum Baiarum usque per tria milia sexcentos ferè passus pontem temporarium ex nauibus ad anchoras collocatis fecisse Caligulam scribit aggere terreno superiecto, & in Appiæ viæ formam directo. Per quem vltro citroque commeuit biduo continenti. Primum in equo phalerato, deinde quadrigario in habitu in curriculo biugi, comitante prætorianorum agmine, & sequente in essedis cohorte amicorum. Denique cum multos è litore in pontem euocasset ad se, repente præcipitavit omnes; quosdam gubernacula nauium apprehendentes remis contisque detrudi in mare iussit. Hæc eius monstri ludicra tum ibidem spectacula fuere. Igitur ante
Cali-

Caligulae tempora molem istam stetisse, haud dubie colligimus: atque etiam silice stratam, pluteisque marmoreis ab utroque latere septam fuisse putamus. Pilas appellat Seneca in epistola LXXVIII. *Omni, inquit, in pilis Puteolanorum turba consistit, cum Alexandrinarum navium conspicitur aduentus.* Itaque Puteolanis, quando sudum erat, moles ista tanquam in hypethrio periuicundae de ambulationis commoditatem praebat. In cuius ingressu stetisse diximus sublimem arcum marmoreum Antonino Pio Aug. quondam à Puteolanis erectum gratitudinis ergo, quod ad molem portus restaurandam liberaliter reip. subuenisset: quemadmodum ex elogij fragmento nobis liquet, cuius antè mentionem fecimus: quodque hic studiosorum in gratiam adiicere libet:

AESARI, DIVI, IULI NEPOTI. DIVI, ANTONINO, AVG. PIO, COLONIA. FLAVIA VPER. CETERA. BEN VSPILARVM. VIGIV. QVO. ET. MVNITION.

Et quamvis hae paucae characterum eius reliquiae, marinarumque aquarum attritu non parum deformatae sint: attamen ex arcu tali ibidem decidisse, qualem in Anconitano portu Traianus Aug. habet, ipsius elogij forma demonstrat: cuius argumentum, ac sententiam ex paucis istis characteribus non solum diuinare; verum etiam ex ipso linearum ductu atque ordine qualitercunque supplere nos posse videmur in hunc ferè modum.

Imps.

IMP. CAESARI. DIVI. Hadriani. filio. divi. Traiani.
 PARTHICI. NEPOTI. DIVI. Nerva. pron. T. Ael. Hadriano
 ANTONINO. AVG. PIO. pont. max. trib. pot. *. coss. *. p. P.
 COLONIA. FLAVIA. Aug. Puteolanorum.

Quod SUPER. CETERA. BENEFICIA. ad huius. etiã. tutelã.
 portus. PILLARVM. VIGINTI. molẽ. cũ. sumptu. fornicum.
 reliquo. ET. MVNITION. ex. arario. suo. largitus. sit.

Adstipulatur huic elogio non parum Iul. Ca-
 pitolinus, scribens in Antonini Pij vita, ipsum
 multas ciuitates adiuuiffe pecunia; vt opera pu-
 blica vel noua facerent, vel vetera restituerent.

MISENI PROMONTORIUM.

CvM emporij atque naualium antiqua &
 vasta fundamenta perlustraues, à portu,
 atque pilis nauigio recta traicias ad Miseni pro-
 montorium Virgiliano carmine, celebriumque
 auctorũ scriptis famosum, & immortale. Mons
 ille procurres in mare sicut olim, ita nunc etiam
 cryptis atque cauernis multis pertusus atque
 concavus est, vt admodum appositẽ poëta inge-
 niosus, ac locorum illorum gnarus, *Aërium* prius
 appellatum fuisse canat, quasi propter meatus
 & concavitates ventosum. Insuper sub eodem
 mortuo, vel immolato ad *Auernum*, vt Seruius
 tradit, Miseno rubicini remigique suo sepul-
 chrum *Æneam* posuisse: qui, inquit *Aeneidos*
 libro VI.

*Imponit suaq; arma viro, remumq; , tubamq;
 Monte sub Aërio, qui nunc Misenus ab illo
 Dicitur, aeternumq; tenet per sacula nomen.*

Insinuans & designans per remum ac tubam,
 montem illum celebrẽ perpetuò futurum, pro-
 pter classẽ atque bellicarum nauium statio-
 nem, quam ibi iuxta Misenum Augustus ad tu-
 telam maris inferi mediterranei tunc colloca-
 uerat.